

строї, а так, по цивільному) та поглянути, послухати публіки... Гарячкові обличчя молодих ідеалісток, ненависні погляди молодих „товаришів“ на „пана“, притишені розмови сказали б неодноразово п. полковникові. Пояснили б таку малу, дрібну річ, що вистане одного удару в запал, а вибух пішле кулю певно як з нагана... Можливо, що дехто має таку тверду голову, що її дуже важко можна перекопати. На всякий випадок не повинні мати такої твердої голови правдиві католики. Смерть Хвильового, Скрипника, Стронського й тисячів безіменних жертв червоного ката повинна відкрити очі й найбільш короткозорому українцеві. Покищо не можемо відповісти на цю кров як слід. Відповідимо ж бодай так, як пристойить порядному цивілеві: бойкотом усього, що більшовицьке. В першу чергу радянського фільму.

Аморальність політики сполучити з правдивими, високими ідеалами любови батьківщини — це щось таке, як н. пр. орла звязати з безрогою і їх разом запрягти до роботи. Може орел вирватися і полетіти в піднебесні простори, але безрога все зайде в болото. Любав батьківщини — це любов ближніх: аморальність — це недостача всякого ладу, всякої дисципліни, свобода для всякої пристрасти.

Андрей, Митрополит.

М-р. П. Ісаїв.

Серед наукових змагань.

(З приводу 10-ліття наукового жуналу „Богословія“ і Богосл. Наук. Т-ва).

„Богословія“ — назва для українського вченого, а ще „академика“, що недавно посилав привіт з приводу 15-ліття... голодової смерті України — цілком не приманчива. А й для неакадемика вона не дуже всміхається. — Певне важкі теологічні трактати і більш нічого“ — подумає собі і махне рукою. Якжеж помилиться він. Скільки там історичних, лінгвістичних, філософських, археологічних, мистецьких і інших праць, скільки рецензій на книжки з різних ділянок, скільки цінних заміток хроніки, вибраних патань, бібліографічних даних! Журнал „Богословія“ перестав вже давно бути виключно теологічним журналом. Не помилимося, коли скажемо, що він обнімає сьогодні не тільки теологічні, але і майже всі т. зв. гуманістичні науки філософії, а навіть деякі ділянки права. Подібно зрештою як Богосл. Академія має не тільки теологічний, але і філософський виділ, а навіть проєктується утворення при ній і виділу правничого.

Подібно, бо ж журнал „Богословія“ побіч праць Бог. Наук. Т-ва — це дзеркало душі тієї Високої Школи, образ думок, діяльності, змагань.

Але й термін „науковий“ — серед загалу інтелігенції, не має ще свого змісту, не має свого значіння й потрібного розуміння. Для широких кругів людина, що написала кілька книжок, дарма, що це популярні брошури, це вже вчений. Для інших, хто зробив якусь компіляцію, — до того, ще й доволі незручну, перевів кілька обчислень, переклав книжку, або зіставив в сирій формі кілька джерельних виписків — це також вчений ще й неабиякий. Серед загалу не поширився ще дух науки, не ввійшов в кров і кість. Про це можуть свідчити різні дискусії на сторінках щоденної і тижневої преси, дискусії плиткі, що ніколи не сягають до історичних фактів, до наукових творів, дискусії ведені не фахівцями, дискусії, що часто є звичайним розливанням чорнила на білім папері. Бувають справи давно наукою вирішені, як не нашою, то іншою, а в нас про них дискутують немов би Америку відкривали. Буває, забирають голос п. пр. в справах византіїства люди, що про ті справи буквально не читали й одної книжки, що їх знання історії Византії й Сходу стоїть на рівні гімназійного учня з достаточною оцінкою, що не знають навіть про існування наукового журналу *Byzantinoslavica*, що спеціально ті справи досліджує.

Причина ненауковости нашого духового життя загалу це безперечно дотеперішній брак свого університету, брак огнища й розсадника науки. Що правда, українська наука стоїть сьогодні вже доволі високо, вона хоч без фінансів, без державної помочі, послідовно поступає вперед, може самостійно розвиватися і мала, й має глибоко вчених людей. Одначе вчені не мають катедр в краю й не можуть виховувати в душі науки молоде покоління, не можуть кидати проміння науки серед загал. Багато знову здібних наших вчених не має спромоги науково працювати, не має часу, бо абсорбують їх інші заняття, що ними заробляють на хліб насущний. Сиджу н. пр. в Бібл. Наук. Тов. Ш. Вбігає один задиханий вчений — гімназійний професор, просить, щоб йому подали потрібну книжку, бо має т. зв. два віконця, дві вільні шкільні години. Читає книжку з годинником в руці. По короткім часі біжить знову до гімназії. І так часто. — Ось ті невідрадні умовини розвою нашої науки, та доривочність у праці. Ось і причина, чому часом в працях наших вчених, навіть здібних, показуються великі браки, не використання десятків потрібних книжок. Укр. громадянство, яке щораз тісніше стискає обруч різних криз і яке мусить зтяжно боротися за вдержання себе на поверхні життя, звертає свої очі все більше вперто на найближчі і найконечніші справи, а науку лишає на дальшій, або й дуже далекій пляні. Молоде ж покоління замість сидіти в бібліотеках, мусить гонити по лекціях, зрештою воліє спорт. Поза тим воно паморочило свого часу свої голови Марксом, а інші в іншим напрямі розполітикувались до краю. Врешті брак фондів на нау-

кові видання, факт, що Н. Т. Ш. майже не є в стані нічого видавати, дальше „академічество“, марксизм, залежність вчених — це ті колоди на дорозі нашої науки, ті пороги її русла.

Серед таких обставин засновання Богосл. Наукового Т-ва й його періодичного журналу „Богословія“, а далі zorganizовання Богосл. Академії як частини укр. університету — це безумовно острів для потапаючої укр. науки, це пристань, до якої вона може причалити. І сьогодні укр. наука зачинає ховатися під крила своєї Церкви.

Наші богословські науки мають теж свою історію. Сьогоднішній їх розвій багато в дечому нагадує часи Петра Могили. Теперішня Богословська Академія і Могилянська Колегія, а пізніше теж Академія, багато мають подібностей, але й, очевидно ріжниць. Найважніша ріжниця безперечно основи: тут католицька, там православна, але й тоді у Петра Могили були замітні змагання до унії та широкі пляни в тім напрямі як це виказав в останнім часі проф. Шмурло ¹⁾. Переведення порівняння між Могил. Колегією і Богосл. Академією дуже цікава і вдячна тема. Та тут не місце на це. Але важне, що М. Колегія була не тільки вищою богосл. школою, але й огнищем цілої укр. культури. Початок подібного явища бачимо і тепер в Бог. Академії. Подібно як Могила так і Митрополит Андрей бере в свою опіку ціле укр. культурне життя, подібно як Могила і Митроп. Шептицький побіч власної наукової праці, дає ініціативу і спонукує до писання других. Тоді і тепер бачимо змагання до синтезу Сходу і Заходу: тоді на полі догматичнім, тепер щодо духа обох Церков.

По світлім розвою богосл. наук в XVII. в. на Україні, підупадають вони разом з упадком укр. державности. Новий їх пляновий розвій в Греко-Кат. Церкві починається властиво знову щойно зі вступленням гр. Андрея на Митрополичий Престіл. Що правдѣ, вже в II. пол. XIX віку маємо декілька глибоко вчених гр.-кат. теологів. До нині ще н. пр. читається з подивом для широкого світогляду, інтелігенції й ерудиції автора „Geschichte der Union“, чи „Пастирське богословіє“ еп. Пелеша, ще довго не стратить свого значіння „Типик“ о. І. Дольницького та інші його повні знання й солідности обрядові й літургічні писання, ще й нині не перестарілись теологічні підручники (деякі з них взагалі перші у нас) недавно помершого о. Ол. Бачинського, подібно як дуже корисними показалися деякі переведені ним як ректором Д. С. реформи, ще й нині „Проповіди“ о. І. Бартошевського не бояться критики. Так. Але це були тільки одиниці. Не було тоді ще плянкової розбудови богосл. наук. Бо н. пр. ще в 90-тих роках в львівс. Дух. Семинарії не вчили мимо рішень тридентського собору як окремого предмету літургіки й обрядів,

¹⁾ Є. Шмурло: Римская Курія на русскомъ православномъ востокѣ въ 1609—1654 годах. Прага 1928. Давніше думали, що П. Могила був ворогом Унії. Шмурло наводить документи, де П. Могила уложив точки, на яких може бути заключена унія.

на що жалується М. Попель¹⁾ в своїй „Литургиці“... та взагалі пастирської богословії від о. Скородинського аж до оо. Костека й Бартошевського вчили люди, що не дуже то знали цей предмет²⁾. Плянове й систематичне наше наукове богосл. життя, а що дуже важне, звязання його з іншими ділянками наук й цілим нашим культурним життям, бачимо щойно від часу Митрополита Андрея.

Митрополит Андрей вже з дому виніс велике замилювання і любов до науки. Його батьки мали велику пошану для вчених мужів, книжок і старовинних памяток. Наші визначні вчені о. проф. О. Огоновський, крил. Петрушевич й інші бували частими гістьми в домі Шептицьких. Небуденні здібності, рідка пам'ять і великий запал до науки, бібліотеки й музеї помагали йому придбати всесторонню освіту. До того дружні зносини з професорами краківського, монахійського, бреславського університетів, даліше з проф. Антоновичем, філософами Соловйовом, Моравським й ін. впровадили його в наукове життя.

Один наш визначний вчений сказав раз, що коли б Митрополит був лишився даліше професором догматики й моральної теології, то ми мали б нині знамениту історію византійського й українського мистецтва та поважні теологічні підручники. Та не вважаючи на те, можна твердити, — як говорив о. рект. Др. Й. Сліпий в своїй мові на відкриттю пам'ятника Богосл. Акад. для Митрополита — що наш Митрополит зачав щойно жити для науки, коли став Єрархом. Бо не лише той кладе заслуги, що пише сам учені книжки, але й той, що дає змогу працювати іншим. І справді від самого початку свого єпископства в Станиславіві аж до нині консеквентно й неугнута змагає він до розбудови укр. богословських наук і тій справі віддав львину часть своєї архієрейської праці. Бібліофіл від молодечих літ він призбирав багато книжок та рукописів і 1901 р. передав 4000-томову бібліотеку на власність Станисл. Капітулі. З того приводу написав він такі памятні слова: „В пересвідчення, що наука для духовенства є майже найважливішим засобом для сповнення трудних обовязків, я від першої всталі, коли став Стан. Владикою, постановив собі заложити у Станиславіві бібліотеку, котра могла би стати огнищем більше розвиненої наукової праці між клиром. Через два роки від хвилі номінації я старався зібрати багато книжок, бо дай розпочати мною задумане діло“. І від тої хвилі аж до тепер змагає Митрополит в тім напрямі, доки врешті не вдалось йому справді створити укр. богословське наукове огнище — Богословську Академію. Подібна передача оо. Студитам 10.000-томової бібліотеки, основи Національного Музею, висилка здібніших одиниць на вищі студії й наукові подоржі, розділ стипендій між них, спровадження заграничних вчених, щоби посвятилися нашій науці, промови:

¹⁾ Маркил Попель: Литургика... Львовь 1863, ст. IV.

²⁾ о. Др. г. Боцян: о. І. Дольницький, Львів 1933, ст. 35.

в галицькій Соймі і в Палаті Панів у Відні в 1914 з рішучим домаганням створення Українського університету у Львові і призначення на ту ціль прегарної площі коло св. Юра, систематичне переписання й зібрання актів, які дотичать нашої історії в римських, віденських й інших архівах, що переховуються тепер в Нац. Музеї, переклади грецьких Отців, візвання в 1908 р. окремим посланієм цілого духовенства, щоби воно вибрало спеціалістів для наукової праці над Церковним З'єдиненням і виховувало молодь в замилюванні до науки, врешті думка оснувати високу богосл. школу, з якою від давна носився — оце все етапи в пляновій розбудові укр. богословських наук¹⁾“.

Створення огнища укр. богословських наук без відповідної попередньої старанної підготовки було неможливим. Основання Богосл. Академії в 1928 р. попередили шість літ важкої підготовчої праці в тім напрямі. Шість літ перед тим, бо з початку 1923 р. розпочато видавання наукового теологічного журналу „Богословія“, а з кінцем того року основано „Богословське Наукове Товариство“, що стало власником того журналу. Говорити щонебудь про Богосл. Академію, не знаючи нічого про журнал „Богословію“ і Богословське Наук. Т-во, неможливо. „Богословія“ і Бог. Наук. Т-во виконали саме ту підготовчу працю. Вони об'єднали і згуртували біля себе визначніших наших вчених — богословів, дали доказ, що в нас є потрібні для Богосл. Академії сили, вони намітили шляхи, якими нашим богосл. наукам слід йти, вони — це початок здійснювання великої мрії Митрополита Андрея в тім напрямі, а рівночасно нова карта в історії наших богословських і звязаних з ними світських наук. Цього року саме „Богословія“ і Богосл. Н. Т-во вступають в десятиліття свого існування і з того приводу хочу зазнайомити наше громадянство з працею, яку досі вони виконали. (Далі буде).

С. Шелухин.

Про Українську Енциклопедію.

Добре зложена Енциклопедія робить велику послугу нації. Вщиплюванням і ширенням наукових інформацій і правдивого знання в народі, вона помагає збагачувати досвід і думання, розвивати ідеї, творити правдиві поняття, ширити свідомість, культуру, цивілізацію, боротьбу за правду, підвищує життєвий живчик нації.

Навпаки, зле зложена Енциклопедія своєю псевдо-науковістю, тенденціями, вигадками не дає нічого позитивного, виховує поверховність і легковажність думання, творить хаос в по-

¹⁾ Про заслуги Митрополита Андрея для науки, гл. промова о. рект. Др. И. Сліпого на відкриттію пам'ятника для Митрополита, „Дзвони“ ч. 10. 1932. 681/2 стр.